

Sors et consors. Čo nás jedna byzantská modlitba môže naučiť o Eucharistii (Prvá časť)

Lucia Laudoniu

4. apríla 2023 ✝ Cirkev ✝ Eucharistia

Keď bol budúci pápež Ján XXIII. apoštolským nunciom v Konštantínopole, cestu mu skrížil starší arménsky kňaz. „Excelencia, povedzte mi, ktorý hriech veľmi uráža Ducha Svätého?“ Budúci svätec na Petrovom stolci chcel najskôr spoznať názor Arména. Vyzval ho teda, nech odpovie ako prvý. Orientálny duchovný s odpoveďou neváhal. „Rozdelenie cirkví“ odvetil.

Rozprávanie o stretnutí dvoch Božích služobníkov si môžeme prečítať na stránkach periodika Svetlo Východu (*Light of the East*, N. 1/2013), ktorý vydáva americká Spoločnosť svätého Jána Zlatoústeho (*The Society of Saint John Chrysostom, Youngstown–Warren, Ohio Chapter*).

Anémia v Cirkvi

Mnohí si prajú zjednotenie kresťanského ovčince pod berlou jedného pastiera, no zabúdajú na dve podstatné skutočnosti: Cirkev na metafyzickej úrovni nie je a nemôže byť rozdelená a každý, kto chce budovať tesnejšie zväzky viditeľnej jednoty medzi kresťanmi, musí byť v prvom rade sám zjednotený s Kristom *modo indissolubili* (nerozdeliteľným a nezničiteľným spôsobom) *in spirituque veritatis* (a v duchu pravdy).

Ale o akú pravdu tu ide? Každá denominácia si myslí, že drží pravdu pevne za pačesy, akoby to bola neskrotná rusalka alebo, čo je horšie, obchodná zmenka... Kresťanský Východ však pripisuje tento epiteton – *Spiritus veritatis* – priamo tretej božskej Osobe, Paraklétovi, Utešiteľovi.

Hovorí sa, že pravda je tam, kde pôsobí Duch Svätý. *Ita est*. Lenže spolu s touto poučkou (ne)vedomky roztáčame ruletu tautológie, definície v kruhu a bláznivý zotrvačník otázok, ktorý skôr, než padne od únavy, stihne narobiť poriadny intelektuálny rámus. Pravda je tam, kde Duch pôsobí v plnosti a nie ako (protestantmi milovaný) nemotorný tanec vzduchu z Beaufortovej stupnice sily vetra.

Krv je saturovaná kyslíkom a *Spiritus Domini* nasycuje literu Svätého písma ako životodarný oxygén. Je zbytočné obliekať alegorické *simulacrum* Cirkvi do najnovšej kolekcie z módného domu menom *Aggiornamento*. To, čo Kristova Cirkev skutočne potrebuje, je krv mučeníkov a vyznávačov saturovaná Duchom Svätým. Hlavnou príčinou duchovnej „anémie“ Cirkvi je však nedostatočná úcta k Eucharistii. Netreba snád zdôrazňovať, že táto anémia už dávno prekročila kritické hodnoty.

Mensa Domini (oltár, prestol) v byzantskom obrade, v pozadí prothesis (žertveník), na ktorom sa slúži proskomídia.

Zdroj: Petr Kvashin / publicdomainpictures.net

Communio legis

Cicero používa spojenie *communio legis (iuris)* – zdieľanie práva, ktoré predpokladá účasť všetkých občanov na ňom. Inak povedané, zákony účinkujú na všetkých rovnako, a tým vytvárajú živé a stabilné spoločenstvo medzi literou zákona, intenciou a skutkom.

Kresťanstvo si tento termín zabalený do rímskej tógy osvojilo pomerne rýchlo. S jeho pomocou sa pokúsilo definovať skúsenosť duše prístupujúcej k sviatostnému Baránkovi. Eucharistické zjednotenie sa s Kristom predsa nie je len duchovnej a materiálnej povahy, ale má dokonca aj právny aspekt. Rozmer dokonalého osobného práva (*ius personalissimum*), a to v oveľa vyššom zmysle, než si predstavoval Kant.

Communio legis je v kontexte kresťanskej mystiky zdieľaním univerzálne platného Kristovho theoforického (Boha nosiaceho) práva, podriadením sa Jeho prikázaniám a pravdaže, aktívnou participáciou na zákone svätosti. Lebo sväté prijímanie je tou najvýhodnejšou zmluvou medzi človekom a Bohom.

Ako každá zmluva, aj tá nebeská hrozí pokutou. *Abusus iuris*, zneužitie práva, sa trestá... milosrdenstvom! Lebo milosrdenstvo je pre niektoré duše, ktoré nestoja o Kristovu lásku a zbabelo sa skrývajú pred Jeho tvárou, hotovým peklom.

Duchovná preambula

Každý, kto pravidelne navštevuje východnú liturgiu (alebo ako hovoríme my „byzantínci“, službu) svätého Jána Zlatoústeho, určite pozná modlitbu *Credo, Domine et confiteor* (Verím, Pane a vyznávam). Recituje sa *ante communionem* – krátko pred prístupením k eucharistickej Čaši.

Tradícia učí, že autorom tejto modlitby je sám svätý patriarcha Chrysostomos. Slová modlitby *Credo, Domine et confiteor* sa udomácnili tiež v takzvanom kánone k svätému prijímaniu (v rumunčine *Canonul Sfintei Împărtășiri*). Čítaním tohto kánonu sa kresťan byzantskej tradície individuálne pripravuje na prijatie sviatostného Spasiteľa.

Právnik by mohol poznamenať, že znenie modlitby *Credo, Domine et confiteor* predstavuje akúsi duchovnú preambulu k eucharistickej „zmluve“ medzi dušou a Vykupiteľom. Ktovie – keby bolo otcom starorímskeho práva dopriate v úplnosti prežívať tajomstvo Kristovej spásy, možno by optike svojej

jurisprudencie – v tom najlepšom zmysle slova – podrobili aj Sviatosť oltárnu, Zmluvu zmlúv.

Byzantské mozaiky sú plné symboliky.

Zdroj: Bicanski / pixnio.com

Iný kraj, iný mrav

Podoba tejto modlitby sa v jednotlivých miestnych cirkvách líši a porovnávanie jednotlivých verzií, starších aj novších, je pre liturgistu veľkým dobrodružstvom. Text v slovenských gréckokatolíckych liturgikonoch a modlitebníkoch pre ľud je v komparácii so staršími variantmi, s ktorými sa stretávame napríklad v Erazmovom latinskom preklade gréckeho originálu *divinae liturgiae*, či vo výklade poriadku pravej nekrvavej obety (*Explicatio sacrae liturgiae novae legis veri incruenti sacrificii*) od Joannikija Baziloviča, značne zjednodušený a skrátený.

Rozdiel by sme našli aj v tom, kto vlastne prednáša túto modlitbu. Medzi gréckokatolíckmi na Slovensku je zaužívané, že *Verím, Pane a vyznávam* patrí do úst celého spoločenstva veriacich, ktoré má túto modlitbu poznať, rozumieť jej a dôstojne ju prežívať.

V (nielen) rumunsky hovoriacom pravoslávnom svete však existuje odlišná prax. Celebrant sa modlí toto vyznanie (*Cred, Doamne și mărturisesc*) sám v mene zhromaždeného Božieho ľudu.

Treba vedieť, že aj v slovenskom liturgikone vydanom v roku 1998 v Prešove sa nachádza rubrika, ktorá predpisuje kňazovi a diakonovi (pokiaľ je prítomný), aby sa pomodlili túto modlitbu v rámci obradov, počas ktorých v oltárnej časti prijímajú Kristovo Telo. Ak je to v danej farnosti zaužívané, ku kňazovi sa pridá aj ľud, ktorý si týmto spôsobom vzbudí zbožné city pred prijatím Kráľa kráľov.

Obsah a posolstvo modlitby

V nasledujúcich riadkoch si modlitbu *Credo, Domine et confiteor* predstavíme v podobe, v ktorej ju nájdeme v latinskej transliterácii byzantskej svätoslužby z Erazmovho pera a v Bazilovičovej liturgickej syntéze.

„*Credo, Domine, et confiteor quod tu es Deus et Filius Dei vivi, qui venisti in mundum ut peccatores salvos faceres, quorum primus ego sum. Et coenae tuae mysticae hodie, Fili Dei, consortem me accipe.*“

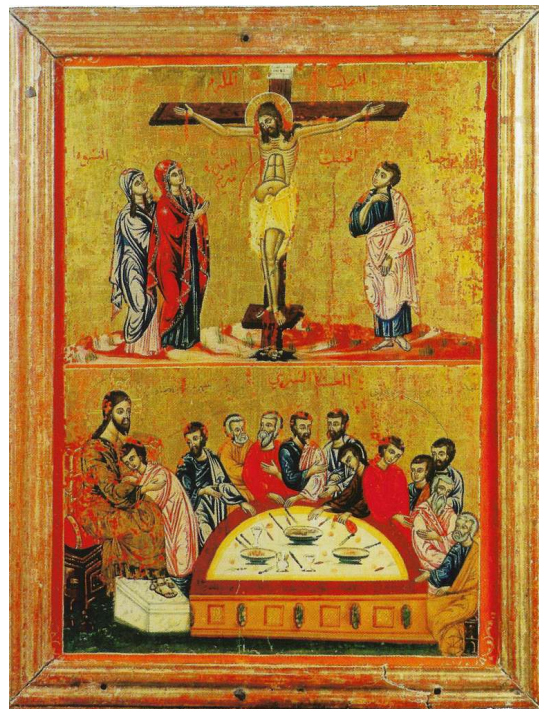
„Verím, Pane a vyznávam, že ty si Boh a Syn Boha živého, ktorý prišiel na svet, aby spasil hriešnikov, z ktorých prvý som ja (a ja som prvý z nich). (A) prijmi ma dnes, Synu Boží, za účastníka na tvojej tajomnej

(mystickej) večeri.“

Bazilovičova latinsko-cirkevnoslovanská bilingva má na mieste *Dei vivi genitív viventis* (od *vivens*) a spojenie *ut peccatores salvos faceres* nahrádza gerundívnou konštrukciou *ad salvandos peccatores*. Akuzatív *consortem me accipe* sa v texte protoigumena Baziloviča mení na *communicantem suscipe*, čo je blízke rímskokatolíckemu termínu komunikant.

Zaujme tiež klauzula *quod tu sis vere Christus*, ktorú nájdeme v latinsky písaných liturgických zbierkach Julia Césara Boulengera či Johanna Rudolfa Kieslinga zo 17. a 18. storočia. Citovaní autori správne dávajú prednosť jednoduchému indikatívu (*tu es*) pred konjunktívom (*sis*), pretože väzba indikatívu s *quod* sa v latinčine často používa na vyjadrenie exaktnej a pravdivej reality: *credo (...) quod tu es vere Christus...* etc. Táto gramatická väzba sama osebe indikuje, že máme do činenia s výrokom založeným na pravde, o ktorom niet pochyb.

Neochvejné vyznanie viery v Kristovo božstvo v kontraste s vlastnou hriechnosťou je kľúčom, ktorý otvára *portam humilitatis* – bránu pokory.

Táto sýrska ikona z 18. storočia je kombináciou scén Poslednej večere a Ukrižovania Pána.

Zdroj: garystockbridge617.getarchive.net

Za pozornosť stojí tiež prítomnosť pojmu *consors*, ktorý má veľmi zaujímavý etymologický príbeh. Jeho súčasťou je feminínium *sors*. V latinskom jazyku označuje „osud“, respektíve budúci údel vylosovaný žrebom. Losovanie nebolo cudzie ani apoštolom. *Consorte* v moderných románskych jazykoch dáva meno družke, druhovi – osobe opačného pohlavia, ktorá zdieľa intimitu milovaného človeka. Čo hľadá *consors* v liturgickej modlitbe? Toto slovo je pozvaním, aby sme sa nebáli pustiť Krista do trinástej komnaty našej intimity.

Kratučká *loquela* doložená u Varrona *consortes ad quos eadem sors* z jeho monumentálneho spisu o latinskom jazyku (*De lingua Latina*) nám ukazuje ďalšiu cestu možného výkladu. *Consortes* vzájomne zdieľajú rovnaký údel (*sors*). Keď teda prosíme Krista, aby z nás urobil účastníkov svojej mystickej večere,

prosíme ho, aby sme dostali spravodlivý podiel na Jeho smrti a zmŕtvychvstaní. Pýtame si od Neho spoločnú sors, „osudovú cestu“ spečatenú vôľou Otca.

Keď cena nie je cena

Svoj exaktný význam má aj podstatné meno *cena*, *coena* (večera). Slová si spomenie na cenu (po latinsky *pretium*) spásy ľudského rodu. Nebeská *cena* (večera) bola zaplatená tou najvyššou cenou – Božím Synom osobne.

V grécko-rímskej kultúre sa *cena* podávala pred západom slnka a nemala charakter zábavy ani neviazaného hodovania. Pre takéto hostiny a bankety má ušľachtilý jazyk Latinov vyhradené pojmy *convivium* (*con* a *vivere*, teda spoločný život pri stole), prípadne *epulum* a *epulae*. V príslušnej modlitbe sa tieto pojmy nenachádzajú a niet v nej ani slova *conviva* (host pri stole, hodovník), z čoho vyplýva, že eucharistická obeta nie je rituálnou hostinou.

Vergíliova výzva prisadnúť si k hostine bohov (*epulis accumbere divum*), ktorou sa „blysne“ Don Alvaro vo Verdiho opernej dráme *Sila osudu*, do liturgie nepatrí. Nie sme na slávnosti (ne)smrteľníkov z gréckeho Olympu, odkiaľ nektár a med tiekli potokom. Sme pod krížom, ktorému sa poklonil aj sám Olymp, len čo zo seba striasol chrobač modlárov.

Nedobytná hradba

Aj formulácia *communicantem me suscipe*, ktorá sa zabývala v ďalšej z verzií byzantskej modlitby pred svätým prijímaním, má čo povedať. Pokladnica latinského jazyka obsahuje okrem podstatného mena *communio* (hľa, Cicerónovo obľúbené *communio legis*) tiež sloveso *communire*. Ohradiť sa, opevniť, postaviť mestské hradby (*moenia*). A sme pri ďalšom nádhernom významovom odtieni, ktorý zdobí latinčinu ako vznešená textúra carrarského mramoru.

Kristus Velký celebruje božskú liturgiu v spoločnosti apoštolov.

Zdroj: DSC_8660 / flickr.com

Communio sanctorum mysteriorum (prijatie svätých tajomstiev, sviatostí, pre byzantský obrad je namiesto západného *sacramentum* charakteristický termín *mysterium*) buduje vôkol duše nedobytnú duchovnú hradbu. Komunikant v okamihu zjednotenia sa s Pánom vo svojej duši stavia (*communire*, *commoenire*) opevnenie (*moenia*, *fortificatio*), na ktoré si diabol netrúfne.

Kam sa ďalej odvíja myšlienková niť tejto modlitby? Text, ktorý má jednoznačne východný pôvod, je drámou duše, ktorá si tvárou v tvár Bohočloveku uvedomuje svoju úbohosť a chudobu.

Pokračovanie latinského znenia modlitby *Credo, Domine et confiteor* (vrátane tých jej častí, ktoré v súčasných gréckokatolíckych, ale aj pravoslávnych modlitebníkoch slovenskej a rusínskej proveniencie absentujú) dostane priestor v druhej časti nášho článku. Pristavíme sa pri dejinách tejto modlitby, ktorá s múdrosťou sebe vlastnou vystríha kresťana pred svätokrádežným prístupom k Najsvätejšiemu Telu a Krvi Pána a povieme si, ako to bolo s údajným prijímaním na ruku vo východných cirkvách.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/sors-et-consors-co-nas-jedna-byzantska-modlitba-moze-naucit-o-eucharistii-prva-cast/>